

МАТЕРІАЛИ і УВАГИ

до історії австро-руського відродження

1772--1848.

Праці Головацького, Дідицького, Коцовського, Павлика, Заневича кинули вже без сумніву багато світла на історію нашого народного і літературного відродження в Галичині. Та про те багато ще питань і подробиць в тій історії лишило ся непрояснених головню через брак докладних даних. Офіціальні архіви судові і адміністраційні в тих часах ще закриті для науки, а ті рукописні та усні відомости і матеріали, які заховали ся в приватних руках, занадто уривкові, нераздрібні і случайні, так що тільки систематичне їх збиране, публіковане і вьяснюване може звільна поповнювати наше знанє про тодішні відносини. Бажаючи заохотити нашу інтелігентну громаду до дальшого збираня таких матеріалів ми розпочинаємо під сею рубрикою публіковане тих причинків, які в протягу остатніх літ назбирали ся у нас. З гори зазначаємо, що в отсій публікації лишаємо на боці справу шкіл і народньої освіти, для котрої у нас також є зібранчї доволї богатий матеріал, та ми задля браку місця мусимо відложити его публікацію на пізнійше. Не думаючи зі свого матеріалу укладати ніяку систематичну цілість ми не вяжемоєь при его публікованю ніякими хронологічними рамками, а подаємо частину за частиною в міру того, як можемо єї прилагодити до друку.

I. Обяви русько-польського антагонізму 1831 р.

По думці польських патріотів у 30-тих роках Русини в Галичині не почували ще ніякого національного антагонізму до Поляків. Не мовить ся про мужиків, — сих тоді ніхто не питав о голос, — але о руській інтелігенції, спольщеній і в значній часті солідарній навіть з польськими патріотичними ідеями і планами. Чимало руських поповчів було в польськїм повстаню 1831 р. (в тїм числі й високо талановитий Ів. Федорович, пізнійший дідич Вікна, пов. скалатського і в 1848 поєд до союму конституційного); вони побігли туди, щоби проливати свою кров за Польщу, а в додатку мусіли від своїх польських товаришів зносити насміхи та прозвища в роді „ruskich Galilejczyków“ Коцовськїй, Жите и знач. Маркіяна Шашкевича, Львѡвъ 1886, стор. 6). І пізнійше Русини беруть участь в польських конспіраціях 1833—1836 (гл. Руска Бібл. III, стор. XVIII, Sala Geschichte des poln. Aufst. 97 і д.). Виступлене М. Шашкевича і его товаришів зро-

було на якийсь час зворот в тій справі; значна часть молодіжи руської відчувши в душі інший ідеал — піднесенє рідного народу на єго власних основах, відвернула ся від польських планів (Заневич, Стремліня і т. д. Ж. і Ст. II, 435). Зворот сей не трівав довго в первісній силі, хоч і не пропав ніколи до разу; реакція против народньої мови і живого змісту того руху, який розпочав Шашкевич, опять пхнула якусь часть молодіжи 40-вих років у обійми польщини: Наумович в семінарії пише польські вірші а в р. 1848 виступає як ярий польський патріот; Скоморівський яко семінарист також 2. апр. 1848 вигає руською віршею „братей повернувших з неволи“, т. є. польських революціонерів, що в наслідок амнесії вернули з вязниць Шпільберга та Куфштейна (Зоря 1886, стор. 339—340).

Та про те не можна признати вірною думку польських патріотів, що русько-польський антагонізм розпочав ся аж 1848 р. під впливом інтриг Стадіона і бюрократів. Не зовсім вірна й та думка, котру висказав д. Заневич, що антагонізм розпочав ся в часі діяльності Шашкевича і руської трійці у Львові. Д. Коцовський на підставі записок Бродовича і других матеріалів зовсім вірно вказує на істнованє давнішої в значній часті по півської антипольської традиції, котрій зовсім не суперечило формальне, поверхове спольшенє руського повітства з погляду на мову і звичайі. Так само вірно замітив д. Коц., що ся антипольська традиція більше свідомої часті руського повітства вже тоді, довго перед Погодином, органічно вязала ся з sui generis москово-фільством (Коц. ор. сіт. 63, 67 і др.). Що так було не тільки при кінці XVIII в., при живій або коначій Польщі, але і в початку 30-их років у Галичині, в більше як пів столітя по прилученю сего краю до Австрії, се бачимо з того кількома свідками стверженого факту, що справа польського повстаня 1830—31 р. серед руської молодіжи в семінаріях духовних у Львові і Відні побіч горячих прихильників стрітила також не менше горячих противників Спірідіон Литвинович, тоді питомець у Відні, мав прямо денунціювати перед поліцією тих своїх товаришів, про котрих знав, що тягнуть за повстанем (Б. Д'єдицькій, Ант. Добрянській 10—21; Р. Библ. III, ст. XVIII). Про завзяті спори між руськими питомцями на тему повстаня 1831 р. згадує й на іншим місці. В. Коцовський (М. Шашкевичь, 68). Отже інтересно було б знати, які аргументи приводили противники повстаня. О кілько ми чули, дещо з подань і денунціацій С. Литвиновича збереглось доси але опубліковано не було нічого. Троха глибоше в хід думок і симпатій тодішніх Русинів противників повстаня дозволяють вглянути зразки пісень, укладаних Русинами а висміваючих польське повстанє — польською мовою; вони були опубліковані д. Коцовським (Зоря 1885, стор 191). До сих шматків я можу докинути один цілий текст пісні подібного рода, хоч уже не насмішливої а повної ненависти.

Рукописний текст єї найшов ся між старими паперами, що лишили ся по старім дякоучителю Торбацкім, котрий перед кількома роками в глибокій старості умер в Малятині золочівського пов. Текст написаний в 30-роках на старій пошарпаній карточці паперу і має титул:

A r y i a

Kto Lach, ma strach :
 Car zdrajców żwawo przypiera,
 Wolność zmyśloną wydziera
 Obrońcom praw — lby pustych paw,
 Wyniszczą dumy szczerę.
 Paszkiewicz niech żyje !
 Na zgubę — na czyje ?
 Lachow, Lachow, Łachow, Lachow !
 Hop, hop ! Hop, hop ! Hop !

Lach drżał, by strzał
 Pierś mu nie skruszył spodloną
 Krzywą przysięgą złożoną.
 Zmykając w tył Moskala bił
 Wysłanym pismem w świat.
 Paszkiewicz niech żyje itd.

Więc znay : twój kray
 Zdradą okropną znękany
 Przyjdzie pod wszech Rossii pany !
 A próżny plan w zapale dan
 Ochłodzi Sibir w czas.
 Paszkiewicz niech żyje itd.

Одиноке сучасне свідощтво про сю пісню зберіг нам пок. Николай Устиянович у своїй автобіографії напечатаній в черновецькім „Родимім листку“ (1880 стр. 10). Оповідас він там, що автором сеї пісні був той же Сп. Литвинович, північний митрополіт, що пісня ся була у Відні друкowana в р. 1832 у о. Мехатаристів, але уряд заборонив її ширити. Можемо сумнівати ся о правдивости сеї звістки, а то ось в яких причини. Устиянович подає, що друкowana пісня „Kto Lach, ma strach“ обіймала 4 сторони 80 ; очевидно не міг се бути наш текст, котрий, як бачимо, має всего три куплети, хіба би ми хотіли припустити, що наш текст не є повний. Друкowanego тексту доси не відшукано ані одного екземпляра і Устиянович подав опис его очевидно також лиш із наслуху. Та головна річ, Устиянович написав свою звістку вживши ся вже в новійші прасові відносини, а забувши о тім, що в 1832 р. в Австрії видрукуване і пізнійше сконфісковане якогось твору було прямо неможливим, що тоді панувала система превентивної цензури, при котрій видрукуване вірша в роді повисшого було зовсім немислиме.

Та відкидаючи можливість появи сеї пісні в друку ми не потребуємо подавати в сумнів прочих вказівок Устияновича. Що пісню сю не зложив Поляк, сего мабуть не треба й доказувати. У автора є, Русина, дуже інтєресно нам побачити той скептицизм до польської свободи

(„wolność zmysłową“), котрий не знати чи є впливом ретроградства чи справді критичного відношеня до спеціально-польських свободолюбних змагань. Повстанє польське являєсь для автора пісні впливом польської гордості, а не якогось права; право національності на самостійне політичне істнованє для него не істнує. В рефрені він висказує сильну, майже дику радість над згубою Ляхів. Автор очевидно легітиміст; признаючи як незрушений факт те, що Поляки присягли на вірність цареві російському, він уважає упадок повстаня карою за се зломане присяги. Се дає нам заразом основу думати, що пісня була зложена швидко по упадку повстаня (сентябрь 1831 р.) — швидко, бо рішуче прилученє Польщі до Росії, т. є. скасованє „конгресової“ конститүції і автономії „королівства“, котре стало ся зараз з початком 1832 р., не є ще для автора доконаним фактом, він грозить ним Полякам як консеквенцією їх зради, але грозить в часі будущім. Йідко сатирична є замітка про те, що Поляки „zmykają w tył“ били Москалів у депешах і кореспонденціях висланих у Европу. Що се систематично роблено ще й пізнійше, в часі повстаня 1863—64 р., признав отверто один із фабрикантів таких депеш, краківський публіцист Ст. Козьмян в недавно виданій вельми інтересній книзі „Rzecz o roku 1863“.

Отсе коротенький аналіз тої пісні, котра як характерний документ з ранньої доби розбудженя нашої національної свідомости в усяким разі заслугує на увагу.

II. Обяви русько-польського братаня 1842 р.

Від сеніора львівської ради міської, д. Аполінарія Стоковського, бувшого урядника Тов. кредитового земського у Львові, що брав участь в польських конспіраціях 1842—46 рр., чув я ось яке оповіданє про тогочасні відносини між польською молодіжю університетською а руськими семінаристами. „З руськими семінаристами жили ми дружно. Вони бували на наших сходинах, запрошували нас до себе. Між ними в році 1842 визначували ся особливо Хомінський і Громадка. На пущанє 1842 року устроєно в мурах семінарії виставу театральну, на котрій і я був присутний. Танцістр Пардіні був режисером, костюми визичено семінаристам із польського театру. Вистава складала ся з кількох сцен, переважно імпровізованих. Представляли ярмарок, руське весіле і вибір рабіна. В сцені весіля особливо знаменито грав свою роль війт. Коли прийшлось ему нир. чистити нагорівшу свічку, то він насамперед втикав пальці за пазуху і отирав їх о голе тіло, потім прикладав їх до рота, а послинивши знімав „злодія“ зі свічки. Вибір рабіна відбував ся в такий спосіб: до старого рабіна приходить куна жидів в молодим кандидатом на рабіньку гідність і просять его, щоби проекзаменував кандидата. Він велить їм усім втишити ся, виносить величезну книгу і кладе єї на стіл. Кандидат стоить і тремтить. Старий рабін муркоче щось, бере ножа, зажмурює очи і втикає его вістрем у книгу, щоби хто не думав, що він як небудь присторонно хоче екзаменувати кандидата.

Отворивши книгу ножем він муркотячи читає, читає в ній, а потім каже:

— Ну, сину, ось тут стоїть таке питанє: чому когут коли піє, то очи зажмурює?

Кандідат увесь стрепенув ся, хапає ся за пейси, за бороду, махає головою і охає, що таке трудне питанє випало на его долю. Его товариші полушентом підповідають ему — один глушійше від другого, що очевидно серед слухачів справляє вибухи сміху. Далі кандидат наду-має ся, протсте ся і говорить:

— Heiliger Cadyk! Я думаю, що когут піючи для того замикає очи, бо він уже сю пісню вміє на память.

— Добре, сину, добре! — каже рабін. Знов з попередніми церемоніями розгортає ножем книгу в іншій місці і помуркотівши завдає друге питанє:

— А скажи міні, чому пес, заким положить ся спати, мусить обернути ся довкола?

Знов турботні жести кандідата, підповіданя жидів, аж поки по глибокій розвазі кандідат не здобуває ся на відповідь:

— Heiliger Cadyk! Пес для того се чинить, бо шукає, чи дехто не поклав ему подушки під голову.

— Добре, сину, дуже добре!

Слідєє третє питанє такого самого глибоко філософічного змісту:

— Коли два пси біжать за заяцем, один із них білий а другий чорний, то перед котрим заяць дужше тікає?

Відповідь гідна такого питаня була така:

— Заяць дужше тікає перед білим, бо думає, що сей роздяг ся до сорочки, щоби швидше за ним бігти.

Коли кандідат зтак знаменито відповів на всі три питаня, старий рабін признавав его спосібним бути рабіном і его наслідником. Жиди піднімали радісний крик, заводили танєць довкола ново вибраного, котрий витав їх віршованою промовою. Не треба й додавати, що ціла вистава крім ролів хлонецьких ведає ся в мові польській.

На тім представленю був присутний ректор семінарії і деякі каноніки, а також численна світська публіка з міста, звісно, тільки прошена.

Додам іще, що д. Стоковський з великим ентузіазмом згадує про віршу Михайла Попеля, участника польських конспірацій 30-тих років, арештованого в Самборі 1836 р., товариша Цєнглевича. М. Попель, Русин з роду, засуджений був 1842 р. на доволітню тюрму в кріпости, з котрої увільнила его аж амнестія 1848 р. В тім році видав він по руськи лат. буквами агітаційний листок „Obłaszenyje M. Popela“. Пізнійше був він бурмістром Самбора, де живе й доси. Вірша его, написана в 30-тих роках по руськи на взір таких же віршів Цєнглевича, мала титул „Русин на празнику“. Була се довга поема, мала около 600 стихів і була ще в 40-вих роках вельми популярною серед руської

і польської молодіжи, котра переписувала єї дрібнісіньким письмом на малих свистках паперу. Позаяк вірша ся доси ніде не була друкована, для того подаю тут бодай ті невеличкі єї фрагменти, що зберегли ся в памяти д. Стоковського і виражаю при тім бажанє, щоби хто небудь у Самборі зволив видобути повний єї текст від автора, поки той ще живє. Д. Стоковський подіктував міні тільки ось які уривані шматочки з неї. Початок вірші, котрий тоді служив за оклик привитаня між польсько-руськими конспіраторами, був такий:

На здоровлє вам, братове,
На погибель ворогам!

З дальшого контексту д. Стоковський нагадав отсей куплет :

Єй та много, та многонько
Погадати маєм ми,
Тільки тихо і тихоцько,
Щоб не вчули вороги.

Одним із найсильнійших місць поеми була слідуюча тірада против Німців :

І дивить ся: з тамтих сторон,
Де ані добрешуть пси,
Не долетить чорний ворон,
Не допіють когути,
З тамтих сторон в край наш впасти,
Ко-би стічня, ко-би дич,
Мордувати нас з напасти,
А наш хліб як їїдж, так їїдж!
Але почкай, пєя голото!
Хоч нас вже зі шкіри дреш, —
Взяв-єсь срібло і золото,
Але коси не возьмеш.
Бо як Русин, шапку в бакир,
В руці косу вже підніє,
То триста ти дідьків в матір!
В мишу діру Німче лізь!

Хоча отсі рядки не показують в д. Попелю великого поета, то все таки вірша єго має для нас не мале значінє як документ історико-літературний і я ще раз уклінно прошу всіх, хто мав би можливість добути єї повний текст, як також євентуально інші твори д. Попеля і єго товаришів, щоб зволили переслати нам їх до опублікованя.

Іван Франко.

III. Іван Наумович — семінарський рабін.

Навязуючи до повисшого оповідання д. Стоковського ми подаємо віршовану промову Ів. Наумовича, виголошену при аналогічній okazji мабуть в р. 1847. З усього видно, що власне йому довелось грати роль такого кандидата і бути вибраним на рабіна; сю гідність, сполучену з фахом роблення обійчиків для питомців, він справляв цілий рік. З того року походять крім низше надрукованої ще дві його вірші, уложені польсько-жидівським жаргоном. Текст їх, що зберіг ся між паперами о. дек. Івана Озаркевича в Болехові і був ним переданий д. Остапови Терлецькому, переданий нам сим шан товаришем до опублікованя. Рукописі о. Озаркевича не мають дати. Та, котру низше передруковуємо, зложена з 4 карток (2 піваркушів) зложених в 4-о і незшитих; стор. 1 містить титул, стор. 2 і 8 порожні; папір поживклий, письмо поруділе, мабуть таки ще з 40-вих років, хоча рукопис захований зовсім добре.

I. Ф.

Mowa żydowska starozakonnego Rabina

nowo obranego Chaima w czasie ostatnich zapust, miana przez Наумовича samego Rabina przy installacyi na oną posadę.

Z życzenia kahalów na dniu dzisiejszego
 Mam objąć miejsców dziady mojej,
 Który tu długo pod Jankła imieniem
 Byli Rabinem w żydowskie p'lemieniu.
 Win to usłużnym dla wszystkich bywał.
 Bo wszystkim zgrabnie karków obsziwał.
 Jam z łaski Boga i z Duwidem synem
 A moim wojcem — jest wielkim rabinem.
 Do niego żydy jak pszczoły do wulu,
 Bo grzebie w bublech jak u futrze mulu.
 Wszystkie do niego jechają żydkowie,
 Bo wun co nie wie, to nigdy nie powie;
 Ale u niego mądrościów tak duży,
 Jak by po deszczu kroplów uw kaluży,
 Jak liściów w lasu i mrówków na polów,
 Jak w stawów rybków, a gwiazdów pod chmurów,
 Jak pi pid chajder żydowskich bachurów,
 Jak na łąków trawów, a na pole zbożów,
 Jak na manewrze żołnierzów w obozów.
 Duwid, mój wojcy, — a, to wielki głowy!
 Jego pochwale słów nie staje w mowy.
 Win swoje mądrość wielkie nieuroku
 Kazaniem pokazał już tamtegi roku
 Talmudy, Tenachy, Sanhedry, Gemury
 Siedzi mu w głowie, jak w prewetów szczury.
 Przytem jest doktorem bardzo znamienitym:

Wszystko kuruje wodem z okowitem.
 Win tak dla chłopów, jak miesiąc dla gwiazdy:
 Świeci im w kryszmi, że wesoly każdy.
 A jego żony a moje mamunie,
 Ryfki na imię — to obraz babunie
 Nieboszczki Sury, co zawsze mówiły:
 Wnuczki mój Chaim to rabin prawdziwy.
 Dla tegi teraz na święty zapusty,
 Gdy ludziech jedzą i pośny i tłusty
 I piją dobrze na zdrowie swych kumów, —
 Muszę wyjawić mojego rozumów.
 Rozum jest w głowie, jak orzechy w lupy,
 Albo jak jajki w swojej skorupy.
 Ale to czasem choć wielki jest lupy,
 We środku ziarko zgnilo się ukrywa,
 Albo i w jajki choć białe skorupy,
 Smierzące białki — cha, fe! spoczywa.
 Ale mój rozum, choć maluczki głowy,
 Już napełniony z mądrości bublwy:
 Gamury, Kryszmy, Miszle, Thilim, Toiry,
 Sanhedry, Kallety, Talmudy, Misznojry,
 Bereszit, Waikra, Bamibra, Jaisze,
 Jeszaje, Miche, Meluche, Jeremie,
 Dibne Jomim, Amois, Habakik, Baruche,
 Daniel i wszystkie żydowskie babruche.
 Nad chleba, wody, mięsy i żodkiewki,
 Nad kugle, macy, masły i marchewki.
 Nad sery, lokszyń, smetany, czosnyczki,
 Nad cybulki i mięsów iz młodegi byczki —
 Wszystkie w tej głowie i pejsy się chowa,
 Co wymyśleć może głów Salamonowa.
 Nie wszystkie dobre co wielkim i grubem!
 Czy więcej mięsów ma kury z czubem?
 A zębki z czosnyk choć małej wielkości,
 Tyle ma smaków i przyjemności!
 Posłuchajcież pijaństwo (sic! zam. państwo) ten wniosek mądrości,
 Od którego miszlenia bolą mię już kości!
 „Kto ma grube gardło, ten basem spiwuje;
 Szczupak ma grube gardło, bo rybów zjaduje,
 A czemu szczupak z basem nie spiwuje?
 A między rybów, co szczupak schwytyje,
 Małeńkie żabów — tak z basem śpiwuje!“
 Tak moje głowy, choć chude i cienkie,
 I moje wzrostów niskie i małeńkie —
 Pełne rozumów i mądrości wielkie.
 Dla tegi kahały widząc me zastugi,
 Ze w bublech grzebnie przez czasy tak długi,
 Godnegi wojey mię uznał rabinem,

Wieniąc me głowy sławy wawrzynem.
 Opatrzność jakieś, co żydziami włada,
 Dzisiaj i na mnie ten urzędy wkłada ;
 Ona rozsądzi, co kegi należy,
 Wierzyć nauczy, co sama nie wierzy.
 Tak z historyjków to jest nam znane,
 Które ja czytał w książki pozłacane —
 Ażeby się dobrze wydala już wcale,
 Muszę przedstawić ją w oryginale

A nebe . . . . .

Tu wyższy władzy, to każdy mi przyzna,
 Co żydów chroni, najbardziej rabinów, —
 I z szczerem sercem to każdy mi wyzna,
 Ze niema ludziów nad żydowskich synów, —
 Ów wyższy władzy natchnął tegi kahal,
 By mnie Rabinem zrobić się nie wahal.
 Także o państwa odbiło się uszów,
 Jak wysokie wylazł moje wielkie duszów.
 Ja dobrze widzę, jak z awansy megi
 I tu się już cieszy kompanie całej,
 Ino że z pychów nikt tegi nie głosi:
 Oto Reb Chaim niech sam nas poprosi !
 Na co to ukrywać, zawijać w kozuche
 Kiedy to już widać z poruszenia brzuche!
 Nu, to nic nie szkodzi ! Z panem Chaimem
 Można zostawać, choć on już Rabinem.
 Ale ja przecie i pomimi tegi
 Chce się zalecić rodu szlacheckiegi ;
 W imieniu cały tegi zgromadzenie
 Składam wam najprzód nasze życzenie.
 Najprzewielebniejszy Rektoratu nasze,
 By Bóg błogosławił zamysli wasze !
 By pod waszym dozorem Alumny ruskiegi
 Były ozdobow kraju całeji !
 Teraz się zwracam do moich kolegi,
 Bym im wynurzył życzeni megi.
 Jaśnie wielmożny, jaśnie oświecony,
 Jaśnie jaśniejszy, złotem pozłocony,
 Którego jasności jaśniej jaśnieje,
 Jak gnot włożony w kaganek z oleje,
 Któregi czoło z samegi rozumy
 I z książęcegi już się łyszcze dumy,
 W któregi pieniądźów jak u rybów włosów,
 Któremu krzyczy zawsze tysiąc głosów ·
 Vivat, niech żyje xiążęce familie
 Naszegi xiążę prince de la Thullie !

I ty margrabia, Pan millionowy,
 Co gubisz miliony jak konie podkowy
 I z mości Princesem to jeździsz w Londynie,
 W Paryżu, w Rzymie, w Widni, w Lisa-bylinie,
 Od którego dobra procenty zapłata, —
 Żyj z mości Xięciem długie dla nas lata!
 Pan Tarabanowicz, co pijać nie każe
 Oprócz wódki z miodem, jaką sobie smaży —
 Ze ón ma słuszość, tom doszedł na sobie,
 Bo to od wódki i w brzuchu rajwachu i głupstwo w czubie.
 Jak to zwyczajnie dzieciństwo ploche,
 Tak i ja dzieckiem raz się upił trochę.
 Miał ja dwa grajczary,
 Kupił za grajczar bulki, za grajczar piwy :
 Jak się piwy rozegrzali,
 To po brzuchu hurkotali.
 Przyszedł ja do domu — rejterady,
 Siadam za drzwi na gnoim
 Z tem piwem ze swoim :
 Przyszli wieprzowe żone i mnie wywrócili,
 I piwy wypili.
 Przecież Wac Panów w to całkiem nie wgląbi, —
 Wszak i ón czasem trocha się utrafi.
 Vivat nakoniec wszystkich urzędników :
 Szwajcary, lokaje, Marszałki, Stolników !
 Vivat i wszystkie nasze podwyższony
 Firmariusze, diakowe, co dobrze łykuje,
 Duktorze i te, co w cerkwi lampów zapaluje,
 Wszystkie szmaciarzy, co brudów zmywuje
 I po muzołach świczki dostarczuje !
 Niech żyją wszyscy, co tu dzisiaj razem,
 Niech będzie ta chwila radości wyrazem !

